

LÁTVÁNYTÉRKEPEZÉS A MEDVES-TÉRSÉGBEN¹

KARANCSI ZOLTÁN² – KATONA ZOLTÁN³

Bevezetés

A turistáknak létrehozott útvonalak, mint lineáris attrakciók igen népszerűek világszerte és hazánkban is. Az egy téma köré szervezett tematikus utak kialakításának legfontosabb célja egy terület természeti-kultúrtörténeti adottságainak, értékeinek, esetleg valamilyen különlegességének bemutatása. Ezáltal ezeknek az objektumoknak jelentős oktató-nevelő szerepük is van a kisiskolás korúaktól a felnőttekig, s különösen a környezettudatos nevelés szempontjából van jelentőségük. Leggyakrabban tanösvények formájában találkozhatunk velük, amelyek állomásait végigjárva az értékek bemutatásán túl, azok megőrzésének fontosságáról és módjáról is informálódhatunk (Karancsi Z.–Horváth G. 2004, Kárász I. 2003).

Fontos az is, hogy a turista kellően motivált legyen, hiszen egy útvonal, mint turisztikai attrakció megtekintése definíció szerint csak akkor valósul meg, ha a látogató az útvonalat végigjárja, megtekintve az azon kialakított bemutató-, kilátópontokat. Ha csak egy pontot keres fel a turista, akkor nem az útvonalat tekintette vonzónak, hanem vagy annak témáját, vagy egy abból kiragadott elemet illetve helyet (Puczkó L.–Rátz T. 2000).

A különböző témákra felfűzött tematikus utak lehetőségei azonban még messze nincsenek kihasználva Magyarországon.

Tematikus utak bármely téma köré szervezhetők. Ma már – elsősorban külföldön – igen speciális kínálatból választhat a turista. A természeti, kultúrtörténeti attrakciókat bemutató utak (pl. Németországban „Reneszánsz út”) mellett megjelentek a művészeti témájú (egy-egy művész életének legfontosabb helyszíneit érintő) útvonalak (Art Tour, Pop Tour) csakúgy, mint a gasztronómiai utak, vagy az ún. „Movie Map” útjai, amelyek filmforgatási helyszíneket fűznek fel (pl. a csillagok háborúja tunéziai forgatási helyszínei).

Ezen különleges érdeklődést megcélzó utak közül hazánkban leginkább borvidékeink megismertetésében fontos szerepet játszó ún. borutak említhetők. Így végigjárható a Villány–Siklósi- (Szabó G. 2000), a Szekszárdi- és a Mohács–Bólyi -borút.

Kevésbé ismert hazánkban – de külföldi autóatlaszokban annál természetesebb – a speciális utak kategóriájába tartozó ún. „festői út” („scenic road/route”) fogalma. Festői utaknak a közutak olyan szakaszait tekinthetjük, amelyek tájképi és látvány szempontból érdekesnek, különlegesenek számítanak. Ennek talán az az oka, hogy nálunk a tájképet még sok esetben nem tekintik önálló értéknek. Éppen ezért célunk az is, hogy ráirányítsuk a figyelmet a minket körülvevő tájképi értékekre, amelyek a természeti formákhoz hasonlóan az erősödő emberi tevékenység hatására folyamatosan változnak, hiszen a tájban a társadalmi-gazdasági folyamatok tükröződnek. Azonban azt sem szabad elfelejtenünk, hogy a látvány köztulajdon (Csemez A. 1996)!

Ezeket az eredetileg hosszabb, csak autóval bejárható festői útként jelzett közutakat speciális táblák jelölik, és több helyen megálló- és (vagy) kilátópontok segítik a gyönyörködést a látványban (pl. Dunakanyar).

¹ A tanulmány az OTKA (T 046373) támogatásával készült.

² SZTE, JGYPK, ATTI Földrajzi és Ökoturisztikai Tanszék, E-mail: karancsi@jgypk.u-szeged.hu

³ FÖMI, geoinformatikus-geográfus, E-mail: z.katona@rsc.fomi.hu

Ebben a tanulmányban arra vállalkoztunk, hogy a Medves-térségi kutatási területünkön megtervezzünk egy „festői utat”, amelynek nagyobb szakasza turistaút, kisebb része közút, és amely a terület két – kultúrtörténeti szempontból is jelentőséggel bíró –, egymástól látástávolságra lévő várát köti össze. Az út mentén sorakozó táji értékek bemutatásán túl beláthatósági térképet is szerkesztettünk, amelyen megjelöltük azokat a megálló és (vagy) kilátópontokat, ahonnan a látogatók gyönyörködhetnek a változatos tájképekben. Ezeken a pontokon szinte minden látogató kedvet kap egy szép, az adott helyre jellemző fénykép elkészítésére, amelyekhez hasonlókkal a tájat bemutató képeslapokon, prospektusokon is találkozhat. Tovább fokozható az élmény, ha a kilátópontokon olyan fotódokumentációt láthat a turista, amely az adott tájkép egy korábbi állapotát ábrázolja (Ilyen, a tájváltozást legszemléletesebben bemutató „egykor-most” fotódokumentációval történő vizsgálatokat Dávid L. [2000] végzett). Természetesen a tervezett út két végpontja, a hegycsúcsokra épített salgói és somoskői vár a legfontosabb kilátópontok, ahonnan jó idő esetén a Tátrától a Mátraig, a Cserháttól a Bükkig terjedhet a látóhatár (Karancsi Z.–Horváth G.–Kiss A. 2006). Egyedülálló látvány a két, egymástól látástávolságra lévő vár a hegyek és a Medves fennsíkja közé szorítva! Megjegyzendő, hogy egykor három vár épült egymás közelébe, csak a legkisebb, a zagyvafői vár mára már teljesen elpusztult. A festői út kijelölése segítheti a turistaforgalom térben egyenletesebb eloszlását is.

Módszerek

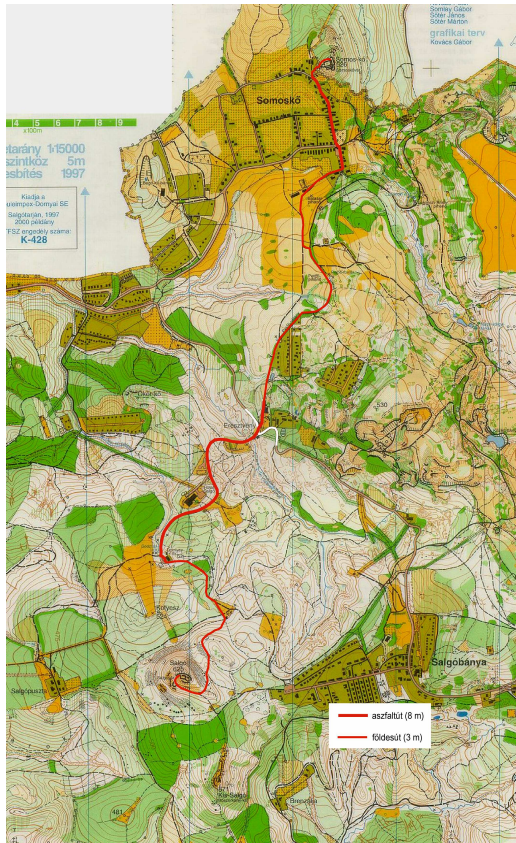
A dolgozatunkban bemutatásra kerülő festői út tervezetét módszertani kísérletnek szánjuk. Tisztában vagyunk azzal, hogy egy 5 km-nél kisebb ösvény kilátópontjait egy kelles séta keretében legegyszerűbb kijelölni. Mi azonban ehhez térinformatikai módszereket használtunk (Arc View, Arc GIS) és a módszer helyességét ellenőriztük terepi bejárással. Valójában a módszer a hosszabb, az autóforgalom miatt veszélyes, esetleg gyalogosan nehezen, vagy egyáltalán nem járható útszakaszokon történő tervezéshez nyújthat nagy segítséget.

Eredmények

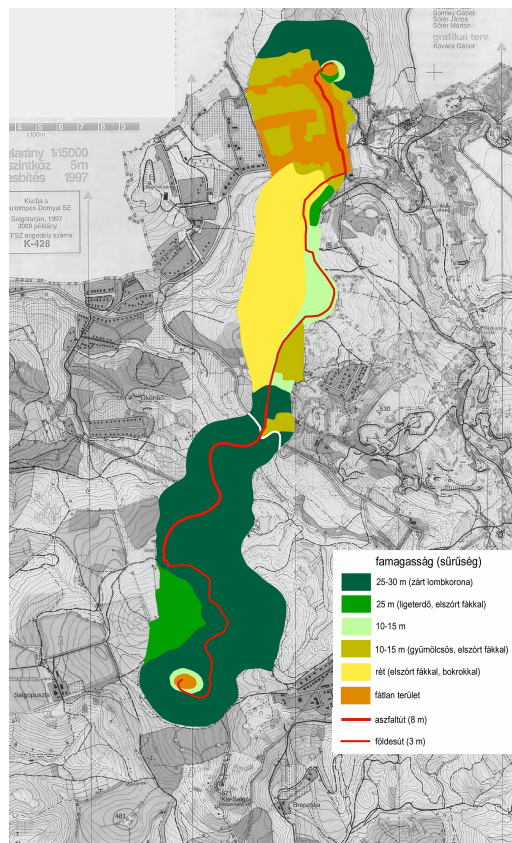
A digitális domborzatmodell és a beláthatósági térkép egy 1997-ben készült tájfutótérkép (1:15 000) alapján készült, amely a 10 000-es topográfiai térképnél lényegesen pontosabb területhasznosítási- és domborzati adatokat tartalmaz. A légvonalban kb. 3 km távolságban található két vár közötti festői utat, korábbi turistautak nyomvonalát felhasználva jelöltük ki és a hossza: 4,75 km lett. A szintvonalak digitalizálása után elkészítettük a terület domborzatmodelljét (1. ábra).

A következő feladat a beláthatósági térkép elkészítése volt. Ezen a festői út azon pontjait akartuk ábrázolni, ahonnan az egyik, a másik vagy mindkét vár látható. Két pont közötti láthatóságot a domborzat mellett a növényzet, esetleg az ember által létrehozott építmények befolyásolhatják. Esetünkben a domborzati tényezők nem, az építmények pedig csak az utolsó szakaszon (Somoskő faluban) játszanak szerepet a kitakarásban. Az útvonal menti vegetáció leginkább erdős (lombos, tűlevelű). A fő erdőalkotó fajok a bükkös és bükkös-gyertyános, a tájidegen fajok közül az akác, a luc- és a feketefenyő (Karancsi Z. 2002). Nem tartottuk szükségesnek az úttól távolodva a teljes erdőfolt ábrázolását, mivel a várak láthatóságát vizsgáltuk, ezért csak az objektumok irányában volt jelentősége az erdőszélesség ábrázolásának. Az erdők átlagos famagasságát vettük alapul a beláthatósági számításokhoz (2. ábra).

A domborzatmodellre ráhelyeztük a várakat, ráfektettük a térképet, majd az erdőfolto-

1. ábra. A tervezett útvonal a térképen és a szintvonalas dombortérképen (szerk. Karancsi Z. –Katona Z.)

2. ábra. Növényzeti térkép átlagos famagassággal (szerk. Karancsi Z.)

kat (3. ábra). A bemutatott ábrasorozat északról dél felé mutatja a táj képét, előtérben a somoskői (1. kép), háttérben a salgói várral (2. kép). A 3/c. ábrán Somoskő falu területén található látszólagos tisztások valójában a 2. és 3/b. ábrán narancssárgával, fátlan területként a település házait (utcait) jelölik. Mivel az átlagosan 9 méter magas házakkal jellemezhető utcatorok is korlátozzák a kilátást, ezt is megjelenítettük a domborzatmodellen (4. ábra). Ezek után a program kiszámolta a teljes útvonalon a várak láthatóságát (1. táblázat), amit eltérő színek jelölnek a térképen (5. ábra).

1. kép. Somoskő vára (f.: Karancsi Z.)

2. kép. Salgó vára a somoskői várból (f.: Karancsi Z.)

1. táblázat

Teljes úthossz	Csak a Salgó	Csak a Somoskő	Mindkettő	Egyik sem
4750 m	153 m	533 m	122 m	3942 m

Végezetül kijelöltük azokat a kilátópontokat, amelyekről az egyik vár vagy mindkettő megfigyelhető (5. ábra). A festői út tisztásra kifutó részét (2. kép) a vulkáni kúpokon lévő várak mellett a Karancs vonulata és a Medves fennsíkja zárja le. Az útvonal két végpontján – a két várból – csodálatos körpanorámában gyönyörködhetünk. Nem véletlen, hogy a két vár – részben a róluk nyíló kilátás miatt – a Medves-térség legnagyobb turista attrakciói.

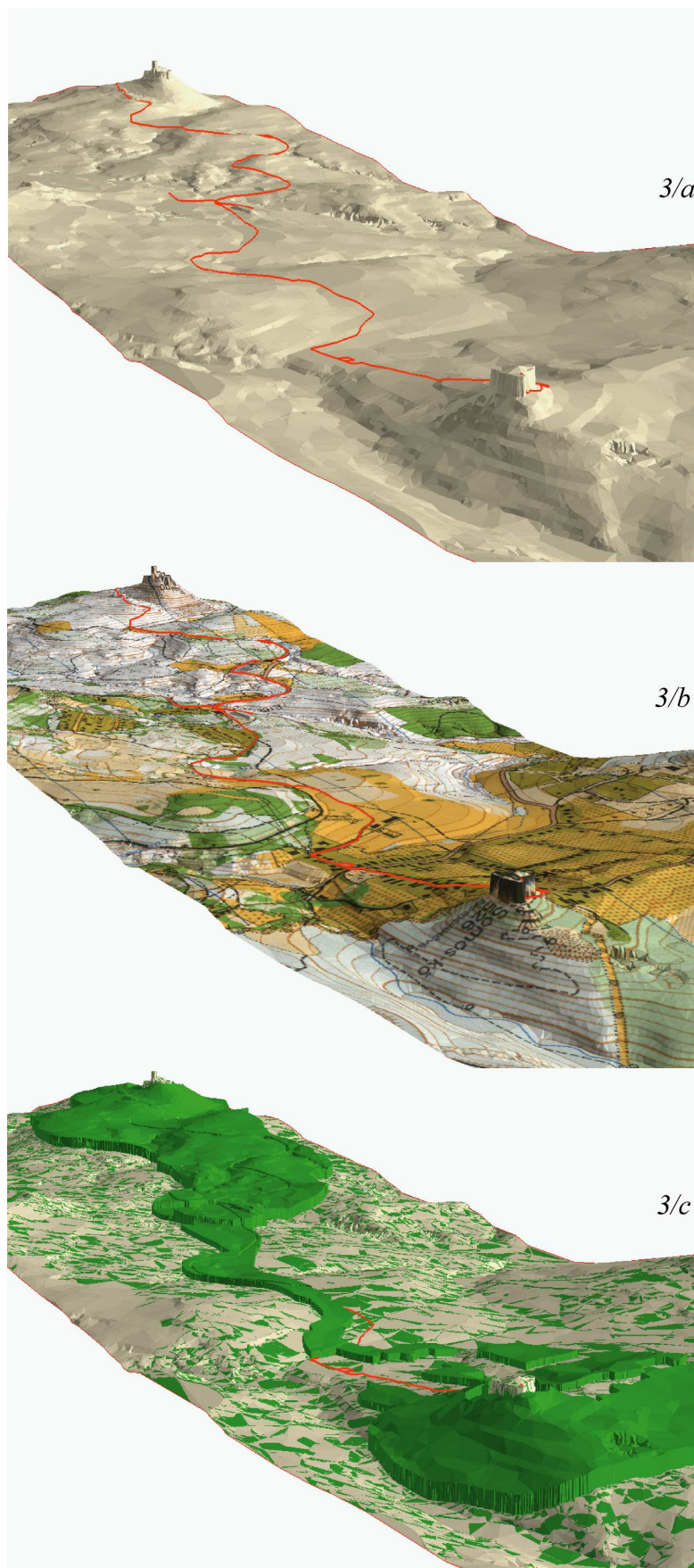
Az elkészült térképpel végigjárva a festői utat megállapítható, hogy a kilátópontokra vonatkozó számítások helyesnek bizonyultak. A terepi ellenőrzés eredményeként azonban néhány megjegyzést kell fűznünk az eddigiekhez.

a) Elsősorban az aljnövényzet nélküli, ún. nudum bükkösök területén csak a lombkoronaszint tekinthető zártnak, vagyis a csupasz fatörzsek zónájában jelentős lehet az átlátás, ami módosíthatja a számított eredményt (3. kép).

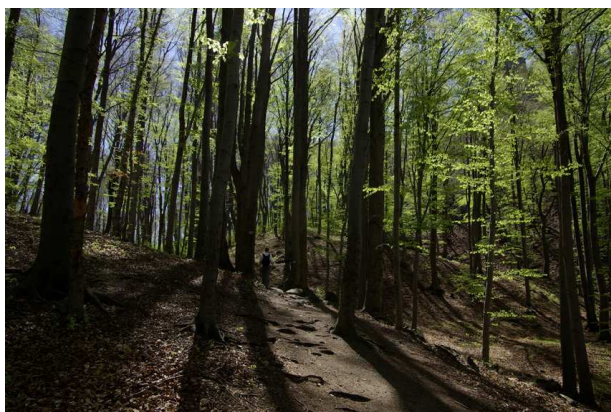
b) Más eredményt kapunk egy téli-tavaszi időszakban is, amikor a lombhullató erdők leveleinek hiányában csak részleges takarásról beszélhetünk (4. kép).

c) A térképen megjelenített számítások értelemszerűen a felszínre vonatkoznak, vagyis pl. kilátótornyokkal (esetleg idegenforgalmi célokra is használható vadlesekkel) tovább növelhető azon útszakaszok hossza, ahonnan egyik vagy mindkettő vár látható (egy ilyen objektum megépítésére a legjobb hely nagyjából félúton, a tisztás peremén van, ahol még egy piknikező hely kiépítésére is lehetőség nyílik).

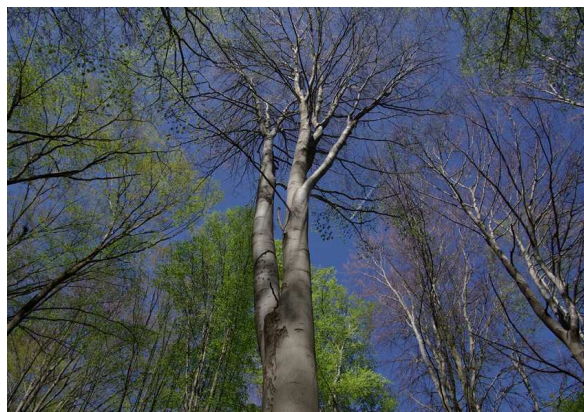
A kilátópontokon kempingező helyek kialakítása mellett táblás magyarázókat lehetne kihelyezni, ahol az érdeklődők tájékozódhatnak a táj fejlődéséről, változásáról, a látható érdekességekről.

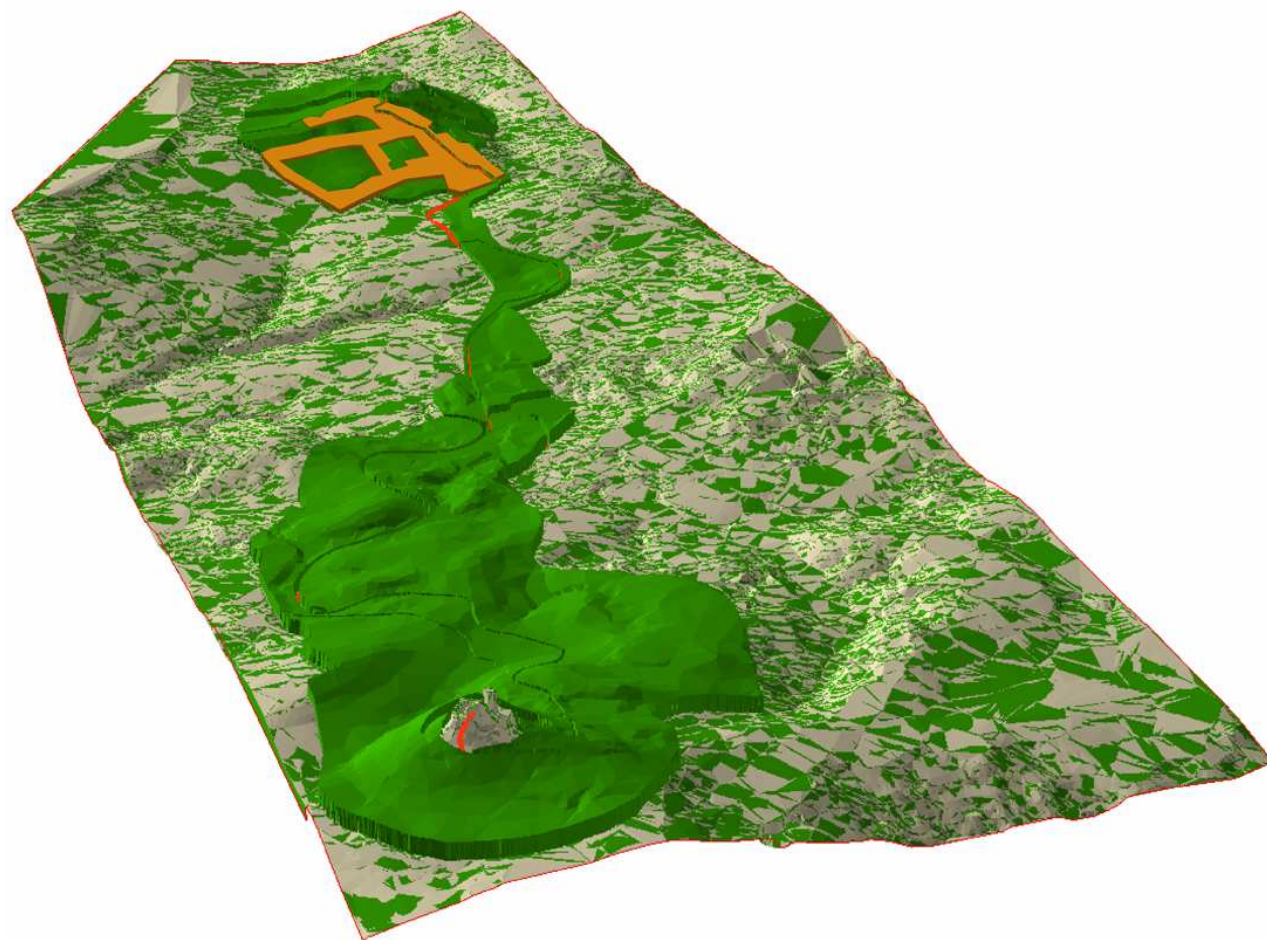
3. ábra. Árnyékolt domborzatmodellre (3/a) fektetett térkép (3/b) és az út menti vegetáció famagasság szerinti tömbszelvénye (3/c) (szerk. Katona Z.)

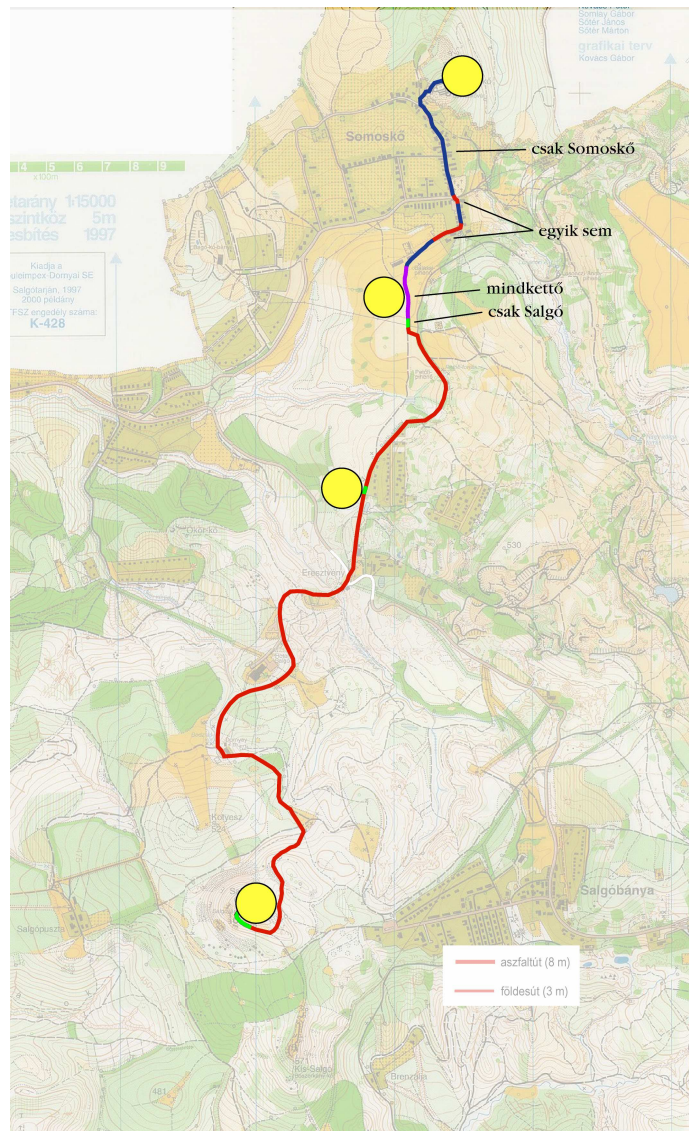
3. kép. Nudum típusú bükkerdő
(f.: Karancsi Z.)

4. kép. Tavaszi bükkerdő (f.: Karancsi Z.)

4. ábra. Somoskő település utcáinak tömörszerű ábrázolása (szerk. Katona Z.–Karancsi Z.)

5. ábra. Beláthatósági térkép, a tervezett kilátópontokkal (szerk. Katona Z. –Karancsi Z.)

Összegzés

A tervezett Medves-vidéki festői út példája annak, hogy elsősorban a változatos (a természet és az emberi tevékenység által kialakított) tájképi értékek tehetnek vonzóvá egy tematikus utat, ösztönözhetik sétára a területen megforduló turistákat. Éppen ezért szükségesnek tartjuk, hogy a tematikus útvonalak tervezése, kialakítása során a tájlesztítikai szempontokat se hagyjuk figyelmen kívül. Fontos szempont az is, hogy kerüljük az attrakciók egyhangúságát, legyenek minél változatosabbak a bemutatásra kerülő objektumok (tájképek), amelyeknél a megálló- és kilátópontokat kialakítjuk.

A tematikus útvonalak megtervezésére, a kilátópontok helyének pontos meghatározására különösen alkalmasak a térinformatikai módszerek.

A jól megtervezett, változatos tájképi értékekkel bíró festői út segíti a turistaforgalom térben egyenletesebb eloszlását is.

Irodalom

- Csemez A. 1996: Tájtervezés – tájrendezés. – Mezőgazda Kiadó, Budapest, 296 p.
- Dávid L. 2000: A földrajzi tájak megfigyelése fényképeszeti eszközökkel. In: Keményfi R – Ilyés Z. (szerk.): Tisztelet adás Szabó Józsefnek. Tanulmányok a földrajztudomány témaköreiből, Debrecen, pp. 56-64.
- Karancsi Z. 2002: Természetes és antropogén eredetű környezetváltozás a Medves-térség területén. – Doktori (PhD) értekezés, SZTE, kézirat, 131 p.
- Karancsi Z.–Horváth G. 2004: Az eresztvényi tanösvény. – II. Magyar Földrajzi Konferencia CD kiadványa, Szeged, pp. 741-761.
- Karancsi Z.–Horváth G.–Kiss A. 2006: Tájesztétikai vizsgálatok a Medves-térség területén: Egy klasszikus képeslap motívum megjelenítése. – III. Magyar Földrajzi Konferencia tudományos közleményei, CD, Budapest, ISBN 963954512
- Kárász I. (szerk.) 2003: Természetismereti Tanösvények Észak-Magyarországon. Tűzliliom Környezetvédelmi Oktatóközpont Egyesület Kiadványa, Eger, 256 p.
- Szabó G. 2000: A villány-siklói borút mint tematikus út. In: Puczkó L.–Rátz T. Az attrakciótól az élményig. A látogatómenedzsment módszerei. Geomédia szakkönyvek, Budapest, pp.104-117.
- Puczkó L.–Rátz T. 2000: Az attrakciótól az élményig. A látogatómenedzsment módszerei. Geomédia szakkönyvek, Budapest, 399 p.